

ESKİ UYGURCA *ALTUN YARUK SUDUR* YAYINLARI ÜZERİNDEN TESPİT EDİLEN GÜNCEL OKUMA YAKLAŞIMLARI*

*Ali DOĞAN***

Öz: Eski Uygurca metinlerin bulunuşu ve metin yayınlarının yapılmaya başlanmasının üzerinden bir asırdan fazla süre geçmiştir. Bu süre boyunca bulunan metin ve fragmanların neredeyse tamamı okunmuştur. Genelde Türkoloji, özeldede ise Eski Uygurca alanındaki birikim, gelişme ve ortaya çıkan güncel bulgular ışığında daha önce okunmuş olan metinlerin tekrar ele alındığı görülür. Bu güncel okumalarda yeni yaklaşımlar söz konusudur. Bu çalışmada, bahsedilen eski ve yeni yayınlar üzerinden bazı güncel okuma yaklaşımları tespit edilmiştir. Metin okumalarındaki bu yeni yaklaşımları tespit edebilmek için 1908'den günümüze (2023) kadar hakkında yüz elliden fazla yayını olan Eski Uygurca *Altun Yaruk Sudur* seçilmiştir. *Altun Yaruk Sudur*'un metin yayınlarından yola çıkarak yapılan tarama ve inceleme neticesinde Eski Uygur imlası ile ilgili bazı hususlardaki okuma yaklaşımları tespit edilmiştir. Bu tespitler; *eklerin bitişik ve ayrı yazılması, eksik ünlülerin yazımı, transliterasyonun kullanımı, kapalı e'nin metin okumalarında gösterimi, j'nin metin okumalarında gösterimi, s-z ve t-d karışıklığı, söz başı ve söz içinde u ve ü yerine o ve ö okunuş maddeleri altında incelenmiş ve açıklamalarda bulunulmuştur. Ayrıca eski ve güncel okumalara tanıklar verilmiş ve böylece güncel yaklaşımlar ortaya konmak istenmiştir.*

Anahtar kelimeler: Eski Türkçe, Eski Uygurca, güncel yaklaşımlar, güncel okumalar, *Altun Yaruk Sudur*.

Current Reading Approaches of Old Uyghur from *Altun Yaruk Sudur*'s Publications

Abstract: It has been more than a century since the discovery of the old Uyghur texts and the publication of the texts. Almost all of the texts and fragments discovered during this time were read. It is seen that the previously read texts are reconsidered in the light of the accumulation, development and current findings in the field of Turcology in general and the Old Uyghur in particular. There are new approaches in these current readings. In this study, some current reading approaches have been identified through the old and new publications mentioned. In order to identify these new approaches in text reading, *Altun Yaruk Sudur* in Old Uyghur, which has more than one hundred and fifty publications from 1908 to the present (2023), has been selected. As a result of scanning and examination based on *Altun Yaruk Sudur*'s text publications, reading approaches on some issues related to Old Uyghur orthography were determined. These findings are; *Adjacent and separate writing of affixes, spelling of missing vowels, use of*

* Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makalenin Geliş ve Kabul Tarihleri: 15.03.2023 - 07.06.2023

** Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Ankara, Türkiye. E-posta: ali-dogan@hacettepe.edu.tr, ORCID: 0000-0002-9805-2639.

transliteration, representation of closed e in text readings, representation of j in text readings, confusion of s-z and t-d, readings o and ö instead of u and ü, were examined under the items and statements have been made. In addition, examples were given to old and current readings and thus current approaches were tried to be revealed.

Keywords: Old Turkic, Old Uyghur, current approaches, current readings, Altun Yaruk Sudur.

Giriş

1890'lı yıllarda başlayan, çoğunlukla Batılılar tarafından Doğu Türkistan'a düzenlenen keşif seferleri neticesinde bölgede çok sayıda Eski Uygurca el yazması ve blok baskı metin bulunmuş, hemen akabinde bu metinlerin yayımları yapılmaya başlamıştır. 1899'da Radloff'un öncülük ettiği bu yayımlara, birçok bağımsız çalışmanın yanında *Uigurica*, *Alttürkische Studien*, *Türkische Manichaica aus Chotscho*, *Türkische Turfantexte*, *Manichaica*, *Berliner Turfantexte* gibi seriler ivme kazandırmıştır. Yüzyılı aşkın bir zamandan beri yayımlanmakta olan Eski Uygurca metinlerin, Türkoloji bilimindeki gelişmelerle elde edilen bulgular ışığında yeniden ele alınıp güncel okumalarının yapıldığı görülür.

Eski Uygurca metin yayınlarının farklı çevre ve zamanlarda yapılmış olmasından dolayı çeşitli transkripsiyon sistemleri ortaya çıkmıştır. Ayazlı ve Ölmez, transkripsiyon alfabelerindeki ikiliği ortadan kaldırmak için "Eski Uygurca Metinlerin Transkripsiyonunda Kullanılan Metinler ve İşaretler" adlı çalışmalarında bunlardan yaygın kullanılanları ortaya çıkararak transkripsiyon sisteminde fikir birliği sağlamayı amaçlamıştır (2011, s. 43). Bunun için birçok farklı ekolden metin örnekleri incelenmiştir. Bu çalışmada ise Eski Uygurca *Altun Yaruk Sudur*'un metin yayınları incelenip çalışmalardaki bazı güncel okuma yaklaşımları ortaya konmaya çalışılacaktır.

Eski Uygurca eserler içerisinde, *Beş Balıklı Şişko Şeli Tutuñ* tarafından Çinceden Eski Uygurcaya aktarılmış olan, St. Petersburg ve Berlin olmak üzere iki versiyonu bulunan, on kitap ve otuz bir bölümden oluşan *Altun Yaruk Sudur*'un 1908'den günümüze (2023) birçok okuma çalışması yapılmıştır. Hakkında yüz elliden fazla yayın yapılan bu eserin metin çalışmaları, Müller'le (1908) başlar, Çetin (2020a), Çetin (2020b) ve Gulcalı'ya (2021) kadar uzanır. Uçar'ın "Altun Yaruk Sudur Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi" adlı çalışmasında vermiş olduğu bibliyografyaya bakıldığında çalışmaların üçte ikisinin Türkiye'de yapıldığı görülür (Uçar, 2013b, s. 251). *Altun Yaruk Sudur*'un yüzyılı aşkın bir süreçte bu kadar çok yayınının yapılması, güncel okuma yaklaşımlarını takip etmede kolaylık sağlamaktadır. Tek bir eser etrafında yapılan okumaları incelemek bu anlamda tespiti de kolaylaştıracaktır.

Altun Yaruk Sudur yayınlarından tespit edilen hususlar; *eklerin bitişik ve ayrı yazılması, eksik ünlülerin yazımı, transliterasyonun kullanımı, kapalı e'nin metin okumalarında gösterimi, j'nin metin okumalarında gösterimi, s-z ve t-d karışıklığı, söz başı ve söz içinde u ve ü yerine o ve ö okunuş maddeleri* altında verilmiştir. Bu maddelerdeki okuma eğilimleri açıklanmış ve bu eğilimlere hem eski hem de güncel metin yayınlarından örnekler verilerek gerekli açıklamalar yapılmıştır.

1. Eklerin Bitişik ve Ayrı Yazılması

Eski Uygurca yazım geleneğinde bazı çekim ekleri ve alıntı sözcükler, sözcük kök ve gövdelerinden ayrı yazılmaktadır. Yapılan ilk metin yayınlarında ve özellikle Batı'daki yayınlarda bu özelliğin gösterildiği gözlemlenmektedir. İlk olarak Müller, *Uigurica I*'de (1908) bu imla özelliğini kısa çizgi “-” ile göstermiştir: *ökinti-lär* (Müller, 1908, s. 9); *tngrī-lär-kä* (Müller, 1908, s. 25); *ärdini-g* (Müller, 1908, s. 28); *tīnly-lar- · a* (Müller, 1908, s. 28). Hatta, bu kullanımı daha da ileri taşıyarak sözcükten bağımsız yazılması gereken edatları da yine kısa çizgi ile sözcüklere bağlamıştır: *kün-kä-tägi* (Müller, 1908, s. 9) ~ *künke tegi* (Kaya, 2021, s. 219); *sumir-tay-niñ* (Müller, 1908, s. 9).

Berliner Turfantexte serisinin güncel yayınlarında dahi Eski Uygurcadaki bu imla özelliğinin gösterildiği görülmektedir. Türkiye ve Batı'daki metin yayımları karşılaştırıldığında tarihsel olarak gelişen bir yayın geleneği olmadığı, bunun okunan metindeki imla özelliğinin gösterilip gösterilmeme hassasiyetine dayalı olduğu anlaşılmaktadır. Örneğin, Bang ve Gabain 1930'da yapmış oldukları okumada sözcüklerle ayrı yazılan bileşenleri bitişik yazmayı tercih ederken Ölmez 1991'de yapmış olduğu okumada kısa çizgi ile ayrı yazmayı tercih eder: *ätüzlärtä* (Bang ve Gabain, 1930, s. 194) ~ *et'öz-lerte* (Ölmez, 1991, s. 27); *ädgüli ayıylı* (Bang ve Gabain, 1930, s. 194) ~ *edgü-li ayıg-lı* (Ölmez, 1991, s. 27).

Türkiye'deki Eski Uygurca güncel metin yayınlarına bakıldığında *Altun Yaruk Sudur* örneğinde özellikle 2015 yılından sonraki metinlerde ayrı değil, bitişik yazıldığı görülmektedir: *könüllärintäki* (kwnkwl l'r ynt'ky) (Gulcalı, 2015, s. 79); *könülüm* (kwnkwl wm) (Uçar, 2017, s. 107); *tnl(ı)glarnıñ* (tynlq l'r nynk) (Çetin, 2020b, s. 184).

2. Eksik Ünlülerin Yazımı

Eski Uygurcanın bir diğer yazım özelliği, bazı ek ve sözcüklerdeki söz içi ünlülerin işaretlenmemesidir. Bu eksik yazım, ilk çalışmalarda ve özellikle Almanya Türkolojisi'nde giderilmemiş ve metindeki okunuş doğrudan herhangi bir tamir veya yorum yapılmaksızın aktarılmıştır: *yrliqadi*, *ärür-mn* (Müller, 1908, ss. 5, 7); *atly* (Kara ve Zieme, 1976, s. 34).

Yine sözcük ve bileşenlerinin ayrı ve birleşik yazımında olduğu gibi bu durum da tarihsel olarak gelenekleşmiş bir yayın ilkesi haline dönüşmemiş, imla özelliğinin gösterilmesi ile ilgili bir tercih olarak kalmıştır. Tekin, 1959'da *atlıg* (s. 302) sözcüğünde ünlüleri gösterip sözcük ve eki bitişik yazarken yedi yıl sonraki yayınında *atlg-ğ* şeklinde ünlüleri yazmamış ancak Eski Uyurca imla özelliği olan ayrı yazımı kısa çizgiyle belirtmiştir (1965, s. 31).

1980'li yıllardan sonra yapılan *Altun Yaruk Sudur* metin yayınlarına bakıldığında *Berliner Turfantexte* serisindeki okumalar dışında fragmanlardaki eksik yazılan ünlülerin yay ayrıç () içerisinde gösterilip sözcüklerin tamamlandığı görülmektedir: *k(ä)ntü*, *y(a)rlikadukta*, *m(ä)n*, (Maue ve Röhrborn, 1979, ss. 293, 294); *t(ä)grim* (Ayazlı, 2012, s. 149); *tunl(t)g*, *s(ä)n* (Raschmann, 2012, s. 275); *t(e)ñri* *t(e)ñrisi* (Kaya, 2021, s. 219).

3. Transliterasyonun Kullanımı

Metin yayınlarında transliterasyon yani yazı çevirimi kullanımı önem arz etmektedir. Genellikle metin yayınlarında görülen transkripsiyon bölümleri araştırmacının okumalardaki yorumunu taşır. Fakat, transliterasyon okunan metindeki harflerin yorumsuz aktarımıdır. Metin yayınlarında transkripsiyon ve transliterasyonun birlikte verilmesi okuyucuya araştırmacının yorumu olan okumayı kontrol etme ve orijinal metne bakmadan ne şekilde yazıldığını görme imkânı sunar.

Altun Yaruk Sudur yayınlarında transliterasyonun yani harf çeviriminin kullanımının 1980 yılından sonra yaygınlık kazandığı görülmektedir. Özellikle Türkiye'de yapılan yayınlarında harf çevirimine önem verilmiştir: Röhrborn (1976), Zieme (1996), Wilkens (2001), Ayazlı (2012), Tokyürek (2018), Çetin (2020a/b), Gulcalı (2021). Bunların yanında yayınlanmaya devam eden *Berliner Turfantexte* serisinde de *Altun Yaruk Sudur* dışındaki metin okumalarında da bu geleneğin sürdüğü görülmektedir.

4. Kapalı e'nin Metin Okumalarında Gösterimi

Kapalı e'nin, Eski Türkçe runik, Uyur, Brahmi ve Tibet alfabeleriyle yazılmış metinlerde açık ä'den farklı bir şekilde işaretlendiği görülmektedir (Yılmaz, 2007, ss. 527-529). Ancak *Altun Yaruk Sudur*'un eski metin yayınlarına bakıldığında bu ayırıcı özelliğın gösterilmediği görülmektedir. Uyur alfabesinde hem kapalı e hem de i için ye harfinin kullanılmasından dolayı eski yayınlarda kapalı e, i olarak okunmuş ve bunun ayrımı yapılmamıştır: *tip*, *ilig*, *birdi* (Müller, 1908, s. 7); *tip* (Bang ve Gabain, 1930, s. 196); *yigirminç*, *yitinç*, *tigme* (Tekin, 1959, s. 302); *kinki* (Tekin, 1966, s. 31); *kinki* (Zieme, 1976, s. 769).

Altun Yaruk'un *Sudur*'un 1980'li yıllarından sonraki yayınlarda kapalı e'nin gösterimine büyük oranda dikkat edilmiş ve i ve açık ä'yi karşılayan işaretlerden başka bir transkripsiyon harfi kullanılmıştır: *bergäylär* (Röhrborn, 1976, s. 90);

teginniŋ, yemiřlikintä (Maue ve Röhrborn, 1979, s. 292); *yétinçsiz* (Uçar, 2013a, s. 37); *yer, tep* (Gulcalı, 2015, s. 93); *éligi, y(é)girminç* (Çetin, 2020b, s. 73). Bu örneklere bakıldığında açık *e* için *e* transkripsiyon işareti kullanıldığında kapalı *e* için *é* ve *ê* harfleri; açık *e* için *ä* kullanıldığı durumlarda ise kapalı *e* için üzerinde herhangi bir nokta veya çizgi bulunmayan *e* harfi kullanılmıştır.

5. *j*'nin Metin Okumalarında Gösterimi

Uygur alfabesinde /j/ sesini karşılayacak bir harf yoktur. Alıntılanmış olan sözcükte bu sesin bulunması durumunda okumalarda bunun farklı transkripsiyon harfleriyle işaretlendiği görülmektedir ve bu işaretler /j/ sesine karşılık gelmektedir: *a · unta · i* (Müller, 1908, s. 27); *ažuninta* (Bang ve Gabain, 1930, s. 198). Görüldüğü üzere *Altun Yaruk Sudur*'un daha ilk yayınlarında, /j/ sesini karşılayacak bir harfin Uygur alfabesinde bulunmadığı ve bu ses için *z* harfinin kullanıldığı işaretlenmiştir. Bu durum, · ve ž transkripsiyon işaretleri ile belirtilmiştir.

Türkiye Türkolojisi'ndeki güncel yayınlarda transkripsiyon işareti olarak *j* kullanımının yaygın olduğu; Alman ekolünde transkripsiyon alfabesi kullanılan yayınlarda ise ž ve türevlerinin kullanıldığı görülmektedir: *ažun* (Gulcalı, 2021, s. 181); *aj-un-inta* (Ölmez, 1991, s. 32); *ajuntaki* (Çetin, 2020b, s. 76).

6. *s-z* ve *t-d* Karışıklığı

Eski Uygurcada düzensiz ve henüz net bir açıklaması bulunmayan *s-z* ve *t-d* karışıklığı mevcuttur (Ağca, 2021, ss. 98-107). Eski Uygurca metinlerde bazı sözcüklerdeki *s*'lerin *z*; *z*'lerin *s*; *d*'lerin *t*; *t*'lerin de *d* okunduğu görülür.

Altun Yaruk Sudur'un eski yayınlarında *z* okunan *s*'lerin fark edildiği ancak özel bir transkripsiyon harfiyle işaretlenmediği görülmektedir. Sözcük *s* ile yazılmış ancak *z* okunması gerekiyorsa doğrudan okunması gereken sese karşılık transkripsiyon harfi olan *z* ile işaretlenmiştir: *äzüksüz* 'swykwswz (Müller, 1908, s. 35); *azuk* 'swq (Bang ve Gabain, 1930, s. 196). Daha sonraki yayınlardan birisini yapan Zieme, *Berliner Turfantexte XII*'de *z* okunan *s*'yi bu sesin *s* harfinden gelmiş olduğunu gösteren ř harfi ile işaretler: *kiřlämäz, yaşuq* (Zieme, 1985, s. 99). Güncel yayınlarda ise daha çok altı noktalı *z* ile işaretlenmektedir: *ažu* (Ölmez, 1991, s. 29); *ežügsüz* (Çetin, 2020b, s. 271); *säk(i)zinč* (Uçar, 2017, s. 127).

z ile yazılan *s*'nin Türkiye'deki güncel yayınlarda gösterimi altı noktalı ř işareti ile yapılmaktadır: *barşıg, barş* (Gulcalı, 2021, s. 79); *ışın tarıgın* (Çetin, 2020b, s. 265); Zieme, *Berliner Turfantexte XVIII*'de bu sesi yine ř işaretler: *buşi idizi* "hayır sahibi" (Zieme, 1996, s. 114). Yine bu işaretlemeyle sözcüğün *z* harfi ile yazıldığı anlaşılabilir.

Eski Uygur imlasının bir diğer sorunu olan *t-d* karışıklığında, *t* okunan *d*'ler için Müller herhangi bir düzeltme yapmadan metinde gördüğü harfleri doğrudan aktarmıştır. Eski Uygurcada *r*, *l* ve *n* ünsüzlerinden sonra ötümsüz ünsüzlerin gelmesi kuralına rağmen, Müller yine de sözcüğü gördüğü şekilde okumuş, herhangi bir düzeltme yapmamıştır: *kirdiler* kyrdy l'r (Müller, 1908, s. 7).

Müller'in bu ayrımı yapmamasına karşın güncel okumalarda *t* okunan *d*'lerin genellikle *t* ve *d* bazen de *t* ile işaretlendiği görülmektedir: *közädçi* kwyz'dçy (Müller, 1908, s. 7)> *küzetçi* (Çetin, 2020b, s. 161); *bilmädin* bylm'dyn (Bang ve Gabain, 1930, s. 194)> *bilmetin* (Ölmez, 1991, s. 27); *birtämlädi* byrt'ml'di "tam olarak" (Zieme, 1985, s. 82).

Müller, *d* okunan *t*'leri ise *d* okumuş ancak herhangi bir işaret kullanmamıştır. Buna karşın güncel okumalarda *d* ile işaretlenmiştir: *kälmädük öd* k'lm'twk 'ywt (Müller, 1908, s. 12)> *kelmedük üd* (Çetin, 2020a, s. 139); *qatay* q't'q (Bang ve Gabain, 1930, s. 196)> *kağag* "kusur" (Ölmez, 1991, s. 28); *idiglig* 'ydy (Zieme, 1991, s. 288).

Yine *s*, *z* ve *t* okumalarında olduğu gibi *Berliner Turfantexte* serisindeki okumalarda sözcükteki *d*'nin *t*'den geldiğini göstermek için *t* işareti kullanılmıştır: *tüünur-mn* tytynw'r mn "dayanırım" (Zieme, 1985, s. 101); *qatay* q't'q (Zieme, 1985, s. 103).

7. Söz İçinde *u* ve *ü* Yerine *o* ve *ö* Okunuşu

Uygur alfabesiyle yazılmış olan metinlerin okunuşundaki sorunlardan birisi de tıpkı runik ve Arap alfabesiyle yazılan metinlerde olduğu gibi *o-u* ve *ö-ü* ünlülerinin birbirlerinden ayırt edici farklı harflere sahip olmamasıdır. Bu yüzden bazı sözcüklerin ünlülerinin okunuşunda *o-ö u-ü* ikiliği ortaya çıkmaktadır: *törü-törö* gibi.

Eski Uygurca metinlerin transkripsiyonu başlarda Türkiye Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin okunuşları esas alınarak yapılmaktaydı. Bu sorunun çözümüne her bir ünlü için ayrı işarete sahip olan Brahmi harfli metinlerin keşfi önemli katkı sağlamıştır. Ancak, Brahmi harfli metinlerin Eski Uygurların bir diyalektine ait olduğu görüşü de vardır. Bu düşüncede olmayan araştırmacıların daha önce *u* ve *ü*'lü okunuşları tercih edilen sözcükleri, Brahmi harfli metinlerin keşfiyle artık *o* ve *ö*'lü okudukları görülmektedir (Röhrborn, 2011, ss. 23-24).

Bu güncel bilgiler ışığında dar yuvarlak okunan ünlülerin *o* ve *ö* okunmaya başladığı görülebilir. Buna en temel sözcüklerden birisi olan *bu* işaret zamiri örnek verilebilir. Bang ve Gabain (1930), Kaya (1994), Tekin (1959) sözcüğü, *bu* şeklinde dar biçimiyle okurken daha güncel yayınlarda Ölmez (1991), Gulcalı (2021), Çetin (2020a), Çetin (2020b) tarafından *bo* okunur. Yine en eski yayınlardan güncele doğru gidildiğinde *bu* zamirinin çekimli şekillerinde de

okuma farklılığı kendisini net bir şekilde göstermektedir: *muni munçulayu* (Bang ve Gabain, 1930, s. 196)> *monçulayu monı* (Gulcalı, 2021, ss. 157, 172).

İlk heceden sonra *o* ve *ö* ünlülerinin kullanımına, Gulcalı (2015) *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan 'Aç Bars' Hikâyesi* adlı çalışmasında Kaya'nın (1994) yaptığı okumalara karşılık verdiği sözcükler güncel okumalara örnek teşkil eder: *adruk>adrok, artuk>artok, bölük>bölök, iduk>idok, ködüg >küdük, olur->olor-, orun> oron, süñük> süñök, süzük>süzök, törü>törö* gibi (2015, ss. 36-38).

Sonuç

Altun Yaruk Sudur'un yüz yılı aşkın bir zaman diliminde yapılan metin yayınlarından yola çıkarak Uygur harfli metin okumaları hakkında bazı güncel yaklaşımlar tespit edilmiştir.

Altun Yaruk Sudur'un ilk yayınlarından itibaren Uygur imlasının özelliği olan eklerin ve bazı sözcük bileşenlerinin ayrı yazımı çalışmalarda kısa çizgi “-” ile gösterilmiştir. Türkiye’de yapılan metin yayınlarında genellikle sözcük ve bileşenlerinin transkripsiyonlarda bitişik yazıldığı ve kısa çizgi kullanılmadığı görülmektedir. Yine Uygur imlasının özelliği olan bir diğer husus olan sözcüklerdeki eksik ünlüler, önceki yayınlarda ve *Berliner Turfantexte* serisinde tamamlanmıyorken özellikle Türkiye’deki çalışmalarda yay ayrıç () içerisinde verilmektedir. Ayrıca Batı’daki ve Türkiye’deki *Altun Yaruk Sudur* çalışmalarında transliterasyon kullanımının zamanla arttığı görülmektedir.

Altun Yaruk Sudur'un ilk yayınlarında kapalı *e* transkripsiyonda ayrıca belirtilmiyor, *i* ile okunuyorken; güncel yayınlarda *é, ê* gibi ayırt edici işaretler kullanılmaya başlamıştır. Eski Uygurca /j/ sesi bulunmadığı için Uygur alfabesinde de ayrı bir harf bulunmamaktadır. Alıntı sözcüklerdeki bu sesi karşılamak için *z* harfi kullanılmıştır. Bu harfin aslında *j*'ye karşılık geldiğini belirtmek için araştırmacılar *·* ve *ž* gibi transkripsiyon harfleri kullanmıştır. Güncel okumalarda Batı ekolü *ž* Türkiye ekolü ise *j*'yi tercih etmiştir.

Uygur alfabesinin bir diğer sorunu olan *s-z* ve *t-d* karışıklığına ilk yayınlarda müdahale edilmediği gözlemlenir. Ancak güncel yayınlarda bu durumu belirtmek için Türkiye’de *ş* (*s* okunan *z*), *z* (*z* okunan *s*), *ı* (*t* okunan *d*), *đ* (*d* okunan *t*); *Berliner Turfantexte* serisinde ise *z* (*s* okunan *z*), *ş* (*z* okunan *s*), *đ* (*t* okunan *d*), *ı* (*d* okunan *t*) transkripsiyon harfleri kullanılmıştır.

Son olarak, Brahmi harfli metinlerin keşfinden sonra güncel metin yayınlarında sözcüklerin ilk hecesinden sonra da *o* ve *ö* okumalarının olduğu görülmektedir.

Kaynakça

- Ağca, F. (2021). *Dillik Ölçütlere Göre Eski Uygurca Metinlerin Tarihlendirilmesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayazlı, Ö. (2012). *Altun Yaruk Sudur VI. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Ayazlı, Ö. ve Ölmez M. (2011). Eski Uygurca Metinlerin Transkripsiyonunda Kullanılan Metinler ve İşaretler. F. Yıldırım ve M. Ölmez (Haz.), *Orta Asya'dan Anadolu'ya Alfabeler* içinde (ss. 43-83). İstanbul.
- Bang, W. ve Gabain, A. (1930). Uigurische Studien. *Ungarische Jahrbücher, Band 10*, 193-210.
- Çetin, E. (2020a). *Altun Yaruk Sudur VII. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Çetin, E. (2020b). *Altun Yaruk Sudur VIII. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gulcalı, Z. (2015). *Eski Uygurca Altun Yaruk Sudur'dan "Aç Bars" Hikâyesi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Gulcalı, Z. (2021). *Altun Yaruk Sudur X. Kitap*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kara, G. ve Zieme P. (1976). *Fragmente tantrischer Werke in uigurischer Übersetzung. Berliner Turfantexte VII*. Berlin: Akademie Verlag.
- Kaya, C. (1994). *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Kaya, C. (2021). *Uygurca Altun Yaruk, Giriş, Metin ve Dizin*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Maue, D. ve Röhrborn, K. (1979). Ein Caityastotra aus dem alttürkischen Goldglanz-sūtra. *Zeitschriften der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Band, 129*, 282-320.
- Müller, F. W. K. (1908). *Uigurica I, 1. Die Anbetung der Magier, ein christliches Bruchstücks 2. Die Reste des buddhistischen "Goldglanz-sūtra", ein vorläufiger Bericht (C. 2)*. Berlin: AKPAW. Phil.-hist. Cl.
- Ölmez, M. (1991). *Altun Yaruk, III. Kitap (= 5. Bölüm)*. Ankara: Odak Ofset.
- Raschmann, S. C. (2012). Three New Fragments of the Altun Yaruk Sudur from Bezeklik. *Acta Orientalia Academiae Scientiarum Hungaricae, 65(3)*, 271-284.
- Röhrborn, K. (1976). Fragmente der uigurischen Version des Dhāranī-Sūtras der großen Barmherzigkeit. *Zeitschriften der Deutschen Morgenländischen Gesellschaft, Band, 126*, 87-100.
- Röhrborn, K. (2011). Eski Uygur Alfabesindeki 'Fonolojik Prensip' Problemi Üzerine. F. Yıldırım ve M. Ölmez (Haz.), *Orta Asya'dan Anadolu'ya Alfabeler* içinde (ss. 21-28). İstanbul.
- Tekin, Ş. (1959). Altun Yaruk'un Çincesinden Almancaya Tercümesi Dolayısıyla. *TDAY Belleten, 7*, 293-306.
- Tekin, Ş. (1965). Uygur Bilgini Singku Seli Tutung'un Bilinmeyen Yeni Bir Çevirisi Üzerine. *TDAY Belleten, 13*, 29-33.
- Tokyürek, H. (2018). *Altun Yaruk Sudur IV. Tegzinç*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Uçar, E. (2013a). On Taraftaki Bodhisattva'nın Buddha'ya Methiyesi: Altun Yaruk Sudur: X. Tegziñç, XXVII. Bölök [R-M 644/18-649/08]. *Dil Araştırmaları*, 12(12), 31-57.
- Uçar, E. (2013b). Altun Yaruk Sudur Üzerine Yapılan Çalışmalar Hakkında Açıklamalı Bir Kaynakça Denemesi. *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dizisi*, 1(1), 227-251.
- Uçar, E. (2017). Altun Yaruk Sudur: VIII. Tegziñç, Yüce Sarasvatî (XV. Bölök, II. Kısım). *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6(12), 100-150.
- Wilkens, J. (2001). Die drei Körper des Buddha (trikāya), das dritte Kapitel der uigurischen Fassung des Goldglanz-Sūtras (Altun Yaruk Sudur) eingeleitet, nach den Handschriften aus Berlin und St. Petersburg herausgegeben, übersetzt und kommentiert, *Berliner Turfantexte*, XXI, Turnhout: Brepols.
- Yılmaz, E. (2007). Ana Türkçede Kapalı e Ünlüsü. *Studia Uralo-Altaica*, 47, 521-539.
- Zieme, P. (1985). *Buddhistische Stabreimdichtungen der Uiguren*, *Berliner Turfantexte XIII*. Berlin: Akademie Verlag.

